

Sultan I. Alâeddîn Keykubad Zamanında (1220-1237) Türkiye Selçuklu Devleti'nin Elçilik İlişkileri

Yrd. Doç.Dr. Emine UYUMAZ

Bir devletin başka bir devlet tarafından tanındığını gösteren en önemli delillerden birisi hiç kuşkusuz elçilik ve diplomatik münasebetleridir. Biz bu çalışmamızda mümkün olduğunca kronolojik sırayı esas alarak 1220-1237 yıllarında Türkiye Selçuklu Devleti'ne gelip giden elçilerin geliş gidiş sebepleri, kabul merasimleri ve karşılıklı olarak takdim edilen hediyelerin neler olduğu gibi konular üzerinde durmaya çalışacağız.

Türkçe devlet anlamına gelen¹ il isim kökünden türetilen elçi² kelimesinin sözlük anlamı³ olarak karşılığı:

- 1- Bir devleti başka bir devlet katında temsil eden kimse, sefir,
- 2- Bir uzlaşma sağlamak veya iş bitirmek için birisinin yanına gönderilen kimse,
- 3- Yalvaç, peygamber, resul'dür.

Konumuz gereği bizi ilgilendiren ilk iki ifadedir.

I. Alâeddîn Keykubad, onuncu Türkiye Selçuklu Sultanı olarak 1220 yılında tahta oturduğunda, âdet olduğu üzere saltanatını duyurmak için komşu devletlere elçiler gönderdiği gibi, etraftaki hükümdarlardan da kendisine elçiler gelip tebriklerini ve bağlılıklarını bildirmişlerdir⁴.

¹ A. Gabin, *Altı Türkçe Grammatik*, Leipzig, 1950, s. 10; İbrahim Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, İstanbul 1991, s. 220-221; Abdülkadir Donuk, *İdari-Askerî Ünvan Ve Terimler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s. 73-76.

² Konu hakkında daha geniş bilgi için bkz. Mehmet İpşirli, "Elçi", *DİA*, XI, 13-15.

³ Bkz. *Türkçe Sözlük*, I, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul 1992, s. 448; A. Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish*, Oxford 1972.

⁴ Müneccimbaşı, *Câmîü'd-Düvel (Selçuklular Tarihi II)*, yay. Ali Öngül, İzmir 2001, s. 59.

İbnü'l-Esir⁵ 1220 yılı olaylarını anlatırken Alâeddin Keykubad'la ilgili, "Ölen amcası ona karşı çıkmış ve yine Anadolu'da kendisine komşu olan diğer hükümdarların muhalefetinden de korkmuştu. Sultan bunun için el-Melikü'l-Eşref'e elçi göndererek onunla barış yapmış ve her ikisi ittifak edip birbirine karşı iyi niyetle davranacaklarına, birbirlerine destek olacaklarına ve bu arada evlilik bağı kuracaklarına dair anlaşmaya varmışlardı." demektedir. Bu konuyla ilgili olarak yine 1220 yılı olayları arasında Ebu'l-Ferec⁶ ise şu bilgileri vermektedir; "Sultan Alâeddin Keykubad saltanatının başlangıcında düşmanlarının çok olduklarını yani etrafındaki Rumlar'ın ve Ermeniler'in kendisine düşman olduklarını ve Erzenürrum (Erzurum) emiri olan amcasının Melik Eşref ile dost olduğunu gördü ve Melik Eşref'in hemşiresini eşi olmak üzere istedi. Bu kadın ona üç sene sonra verildi".

Bu iki kaynaktaki bilgilerde bazı farklılıklar olsa da Sultan I. Alâeddin Key-kubad'ın tahta çıkışından sonra, hem kardeşi I. İzzeddin Keykavus'un başarısızlıkla neticelenen 1218 Halep Seferi nedeniyle gerginleşen Türkiye Selçuklu-Eyyübî ilişkilerini⁷ düzeltmek, hem de saltanatını duyurmak üzere Melik Eşref'e elçi gönderdiği kesindir.

Bunların dışında gerek saltanatını tebrik etmek ve gerekse babası I. Gıyaseddin Keyhüsrev ile kardeşi I. İzzeddin Keykavus zamanında imzalanan ticaret antlaşmalarını yenilemek için Venedik Dukalığı'ndan **Jacobus Tcopulu** adında bir elçi gelmiştir. 8 Mart 1220 tarihli kırmızı harflerle yazılmış ve altı sultanın mührü ile mühürlenmiş olan anlaşmayı Venedik Dukası adına, elçi Jacobus Tcopulu, Sultan I. Alâeddin Keykubad adına ise elçisi **Emir Sipehsalar Şemseddin Emirü'l-Gazi** imzalamıştır⁸.

I. İzzeddin Keykavus'un (1211-1220), diğer münasebetlerin dışında Halife en-Nâsir li-dinillah (1180-1225)'dan fütuvvet şalvarı istemesi üzerine daha da gelişen Türkiye Selçuklu-Abbasi Hilafeti ilişkileri⁹ nedeniyle olsa

⁵ *el-Kâmil fi'l-Tarih*, XII, Beyrut 1386/1966, s. 335, Türkçe trc., A. Ağırakça-A. Özeydin, XII, İstanbul 1987, s. 313.

⁶ *Ebu'l-Ferec Tarihi*, II, çev. Ömer Rıza Doğrul, TTK Ankara 1987, s. 505.

⁷ Bkz. Emine Uyumaz, "Türkiye Selçuklu Devleti Eyyübî Münasebetleri", *İsmail Aka Armağanı*, İzmir 1999, s. 515-535.

⁸ Anlaşma metni için bkz. Osman Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, TTK, Ankara 1988, s. 143-146; Şerafettin Turan, *Türkiye İtalya İlişkileri*, I, KBY, Ankara 2000, s. 168-179.

⁹ Bu konu hakkında daha geniş bilgi için bkz. Emine Uyumaz, "Türkiye Selçuklu Devleti'nin Abbasi Hilafeti İle Münasebetleri", *İÖEF, Tarih Dergisi*, sayı: 37, s. 375-389.

gerek, Alâeddin Keykubad'ın Selçuklu tahtına oturduğu haberi elçiler tarafından halifeye ulaştırılınca, derhal saltanat menşuru ile Rum ülkeleri (Anadolu) hükümdarlığı ve sultanlık alâmeti olan kılıç, yüzük gibi kıymetli hediyeleri **Şihabeddin Ömer bin Muhammed el-Sühreverdî** ile Konya'ya göndermiştir¹⁰. Konu hakkında bilgi veren İbn Bibi'nin eserinde halife tarafından gönderilen elçinin hangi tarihte geldiğine dair bir kayıt yoktur. Yalnız, Münecimbaşı¹¹ bu hadisenin 617/1220-1221 yılında olduğunu kaydetmektedir.

İbn Bibi'nin ifadesine göre¹²; Halifenin elçisi **Ömer b. Muhammed el-Sühreverdî**'nin Aksaray'a kadar geldiği haberi Sultan I. Alâeddin Keykubad'a iletilince sultan, elçinin Konya-Aksaray yolu üzerindeki Zincirli Han¹³ mevkiinde karşılanması için saray erkânını görevlendirdiği gibi, Konya'nın âlimleri, kadıları, şeyhleri, imamları ve şehir eşrafı kalabalık bir topluluk halinde karşılama törenine katılmışlardı. Alâeddin Keykubad elçi ile karşılaşınca kucaklaşmış ve Sühreverdî'nin elini öpmüştür¹⁴.

Şehre geldikleri zaman Alâeddin Keykubad, **el-Sühreverdî**'yi sarayda kabul etmiş, o da hediyeleri ve saltanat alametlerini halifenin gönderdiği hil'atı ve sarığı sultana giydirmiştir. Daha sonra halife tarafından Bağdad'dan gönderilen altın nallı, murassa eyerli bir at getirilmiştir. Sultan Alâeddin Keykubad halifenin hediyesi olan atın üzengisinin öptüğüdür¹⁵.

Elçi **el-Sühreverdî** Konya'dan ayrılırken, Hristiyan ve Ermeni Tekfurları haraçlarından **yüzbin dirhem gümüş** ile bir kısmı Sultan I. Alâeddin'in adını taşıyan **beş bin sultanî dinarın** yanısıra **Arap ve iğdiş atları, Rum köleler (gulam) ve elbise dolu sandıklardan oluşan hediyeleri Karatay ve Necmeddin**

¹⁰ *el-Evâmirü'l-Alâiyye fi'l-Umûri'l-Alâiyye*, nşr. Adnan Sadık Erzi, Ankara 1956, s. 229-230, Türkçe trc., Mürsel Öztürk, *El Evâmirü'l-Alâiyye Fi'l-Umûri'l-Alâiyye (Selçuk Name I)*, KBY Ankara 1996, s. 248-249.

¹¹ *Câmiü'd-Düvel*, s. 60.

¹² İbn Bibi, a.g.e., s. 230, Türkçe trc., s. 249.

¹³ Adı geçen han Aksaray-Konya yolu üzerindedir (bkz. Kemal Özergin, "Anadolu Selçuklu Kervansarayları", *İÖEF, Tarih Dergisi*, XV/20, 1965, s. 141-170¹²).

¹⁴ Elçinin karşılanması ile ilgili Münecimbaşı ise şunları kaydeder: "Hâitfe en-Nâsir li-dinillah, Şeyh Ömer el-Sühreverdî ile sultana saltanat menşurunu ve taklidini gönderdi. Sultan da Konya'dan bir konak yere değin onu karşılamak üzere çıktı. Karşılaşınca bir birlerine sarıldılar. Alâeddin onun elini öpmek istediye de, Şeyh ona elini vermedi" (bkz. *Câmiü'd-Düvel*, s. 59). Ahmet Eflâkî'nin *Mendâkü'l-Arifin* (yay. Tahsin Yazıcı, TTK Ankara 1976, s. 44, Türkçe trc., Tahsin Yazıcı, *Ariflerin Menkıbeleri*, I, MEB İstanbul 1989, s. 45) adlı eserinde ise olay şu şekilde geçmektedir: "Bağdad halifesi, Şihabeddin Sühreverdî'yi elçilikle Sultan Alâeddin Keykubad'a göndermişti. Sultan, Baha Veled ile birlikte Gevele Kalesi'ne gittiğinde elçilik heyeti Konya'ya ulaşmıştı. Sultan, elçiyi kaleye getirmelerini emretti".

¹⁵ İbn Bibi, a.g.e., s. 232-233, Türkçe trc., s. 251.

Tusî ile elçiye teslim etmiştir. Ertesi gün Sultan I. Alâeddîn Keykubad elçiyi Celâleddîn Karatay ve Necmeddîn Tusî ile birlikte bizzat Zincirli Han'a kadar geçirmiş ve Malatya'ya kadar onu uğurlamak üzere mihmandarlar görevlendirmiştir¹⁶. Müneccimbaşı'nın¹⁷ verdiği bilgiye göre, **Ömer el-Sühreverdi**'nin Bağdad'a dönmesinden sonra Sultan Alâeddîn Kayseri'ye gitmiş ve burada kıymetli hediyelerle, bir elçi heyeti hazırlatıp Halife en-Nâsır li-dînillah'a göndermiştir.

Diğer taraftan I. Alâeddîn Keykubad dönemindeki elçilik görevlerine başka bir örnek de şudur: Kalanoros/Galanoros (Alâiye) kuşatması¹⁸ sırasında kale sahibi Kir Fard hücumlara dayanamayacağını anlayınca Antalya Subaşı Mübarizeddîn Er-Tokuş'a elçi gönderip barış istemiştir. Er-Tokuş durumu I. Alâeddîn Keykubad'a arz edince, sultan buna çok sevinmiş ve elçiye barış teklifini kabul ettiğini söylemiştir. Sultan Alâeddîn Keykubad'ın barışı kabul ettiği elçi tarafından kale sahibine iletilince Kir Fard derhal I. Alâeddîn Keykubad'a bir mektup yazıp "*Eğer bana aman ve ülkenizde kalan ömrümü geçirecek bir yer verilirse büyük bir lütuf olacaktır*" demiştir. Sultan, Kir Fard'ın bu teklifini kabul etmiş ve : "*Sadakatini ispat için ailesi efradından birini akrabalığına arz ederse hakkındaki güvencemiz artmış olur*" diye cevap vermiştir. Sultanın bu isteği doğrultusunda Kir Fard kızlarından birini Alâeddîn Keykubad'ın haremine göndermiş, Alâeddîn Keykubad ise ona Konya'nın Akşehir beyliği menşuru ile beş parça köyün mülkiyetinin bağışlandığına dair yazılan menşuru elçi ile ona göndermiştir¹⁹.

Müneccimbaşı'nın verdiği bilgiye göre²⁰ yaklaşık 618/1221-1222 yılında gerçekleşen Alâiye Kalesi'nin fethinden sonra, I. Alâeddîn Keykubad Antalya'ya hareket ettiğinde yolda Kir Fard'ın kardeşine ait olan Alara Kalesi'ne uğramış ve aman ile kaleyi teslim almaları için kale sahibine bir heyet

¹⁶ İbn Bibî, a.g.e., s. 233-234, Türkçe tr., s. 252-253.

¹⁷ Müneccimbaşı, s. 60.

¹⁸ Türkiye Selçuklu tarihi açısından oldukça önemli olan bu seferin tarihi kaynaklarda farklı verilmiştir. Meselâ, *Anonim Selçuknâme* (nşr. ve trc. F. Uzlük, *Anadolu Selçuklu Tarihi*, III, Ankara 1952, s. 29)'de 618/1221-22 tarihi verilirken, Konya surlarının tamamlanmasından sonra seferin gerçekleştiği kaydedilmektedir. Ebû'l-Ferec ise "Araplar'ın 620/1223 yılında Sultan Alâeddîn Adrianson denizinin sahili üzerindeki kuvvetli kaleyi alarak buraya Alâiyye namını verdi" der (bkz. *Ebû'l-Ferec Tarihi*, II, 516). Niğdeli Kadı Ahmed ise eserinde 619 yılını vermektedir (bkz. *el-Veledü's-Şefik*, Fatih ktp., nr. 4519, vr. 295a). Osman Turan tarafından yayınlanan eski bir takvimde ise seferle ilgili 618 tarihi yer almaktadır (bkz. *İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihi Takvimler*, TTK Ankara 1984, s. 77). Alâeddîn Keykubad'ın ilk seferi olduğu düşünülürse 618/1221-22 bizzat de makuldür.

¹⁹ İbn Bibî, a.g.e., s. 244-248, Türkçe tr., s. 262-267.

²⁰ *Camii'd-Düvel*, s. 62.

göndermiştir. Kalenin hâkimi bu haberi duyunca sultanın elçilerine cevap veremeden kulunç²¹ hastalığından ölmüştür.

İbn Bibî'nin²² tarih belirtmeden, Müneccimbaşı'nın²³ ise 619/1222-1223 yılı olayları arasında verdiği bilgilere göre; Sultan Alâeddîn Keykubad devlet işlerini düzenlemek üzere Kayseri'ye hareket etmişti. Oraya varduktan kısa bir süre sonra da Malatya beylerinin gönderdiği haberciler huzura gelerek, halife tarafından **Muhyiddîn İbnü'l-Cevzi**'nin elçilikle gönderildiğini haber vermiş. Bu haberi alan Sultan I. Alâeddîn Keykubad yol boyunca elçiye eşlik etmek üzere Sivas'a mihmandarlar göndermiştir. İbnü'l-Cevzi, Lala Kervansarayı'na²⁴ varınca bizzat Sultan I. Alâeddîn Keykubad onu karşılamaya çıkmıştır. Elçi, sultanla kucaklaştıktan sonra halifenin selâmını tebliğ etmiştir. Konya'ya geldiklerinde İbnü'l-Cevzi ikamet için kendisine tahsis edilen saraya gitmiş, ertesi gün, elçi hil'atlarını giymiş olarak halifenin gönderdiği hediyelerle ikametgâhından hareket etmiştir. Bu esnada Sultan I. Alâeddîn Keykubad tahtında oturmuş, büyük emirler sağ ve sol tarafına dizilmişlerdi. Elçi huzura girmiş, Pervane Celâleddîn Kayser ve Tercüman Zahireddîn Mansur elçiyi taht önündeki kürsü üzerine oturtmuşlar. Halifenin bohçadarları hediyeleri sofanın kenarına dizmişler, halifenin gönderdiği binek atını, altın işlemeli takımı ile sofanın baş tarafına çekmişler. **Saray hizmetkârları sultanın işaretiyle perdeyi aşağı indirmişler. Alâeddîn tahttan yere inerek halifeye hürmet için binek atının üzengisini öpmüş, halifenin gönderdiği hilatleri giymiş. Muhyiddîn İbnü'l-Cevzi, Alâeddîn'in elinden tutarak tekrar tahtına oturmuş, daha sonra perde tekrar yukarı kaldırmıştır.** Emirler altınlar saçıp, sofralar kurulmuş. Yemek bittikten sonra elçi Muhyiddîn İbnü'l-Cevzi sultan ile özel olarak görüşmüştür.

Görüşme sırasında, elçi sultana; "*Müminlerin halifesi gönderdi ve buyurdu ki: Tatar (Moğol) ordularının Harezşah ile muharebeyi bitirip, Bağdad hududuna gelmekte oldukları anlaşıldı. Eğer Türkiye Selçuklu Sultanı yardım için iki bin süvari gönderirse çok memnun olacaktır.*" demiş, bu istek karşısında I. Alâeddîn Keykubad "*Baş üstüne, istenilen süvariler tertip edilir ve acele gönderilir*" karşılığını vermiştir. Sonra elçi ikametgâhına gitmiştir.

²¹ Karın ağrısı ile ilgili hastalıklara verilen genel isim.

²² a.g.e., s. 256-264, Türkçe tr., s. 275-282.

²³ a.g.e., s. 62-63.

²⁴ Lala Kervansarayı Kayseri ile Sivas arasındadır (bkz. Kemal Özergin, a. g. m. s. 156).

Sultan I. Alâeddîn Keykubad yalnız kalınca devlet erkânını yanına çağırarak elçinin isteğini bildirmiş sonra, iki bin yerine beşbin asker hazırlanmasını, hatta askerlerin bir yıllık mühimmat ve erzakının da beraberlerinde olmasını emretmiştir. Sultanın emri doğrultusunda istenilen askerler Malatya'da toplanmaya başlanmış ve birliğin Melikü'l-ümerâ Bahâeddîn Kutluca'nın komutasında Bağdad'a hareket etmesi kararlaştırılmıştır. Ertesi gün elçi ile Sultan I. Alâeddîn Keykubad gezintiye çıkmış ve halifenin isteği doğrultusunda hazırlıklar kendisine bildirildikten sonra **elçinin Bağdad'a dönmesine izin verilmiştir**. Gezintiden sora elçi ikametgâhına çekilince saray hazinedarları **elli bin sultanî dinar, yüz takım kıymetli elbise, beş rahvan katır, on at, beş Rumî gulâmdan oluşan hediyeler getirtmiştir**. Ayrıca, elçi ile beraber gelmiş olan misafirlere dağıtılmak üzere yirmibin akçe verilmiştir.

Elçi daha sonra Malatya'ya hareket etmiş ve oradan da Bâhaeddîn Kutluca komutasındaki askerî birlik ile Bağdad'a doğru yola çıkmıştır. Erbil'e vardıklarında halifelik makamından Moğol askerlerinin Bağdad'a gelmekten vaz geçtiği için ihtiyat olarak istenen yardım kuvvetlerine gerek kalmadığı haberini almışlar. Halife, elçi ile elli bin altın, yüz beş deve, yüz at, elli katır, onbin baş koyun, üçyüz hil'at, çeşitli yiyecek ve tatlılar yüklenmiş yirmi iki katır, ikamet resmî göndermiştir. Emir Bahâeddîn Kutluca, halifenin gönderdiği bu hediyeleri almış, elçiye Sultan Alâeddîn Keykubad'ın halifeye gönderdiği hil'atleri teslim ettiği gibi **hilafet makamından gelen hediyelerin de hepsini kaleme alarak askere teslim etmiştir**. Ardından halifelik makamından gelen heyetle Sultan Alâeddîn'in askerleri birbirleriyle vedalaşmışlar ve Selçuklu askerleri memleketlerine doğru dönmüşlerdir²⁵.

Kaynakların verdiği bilgilere göre, transit ticaret merkezi konumunda olan Ermeni Krallığı ile bölgeden geçen tüccarların zarara uğraması ve bu durumu Sultan I. Alâeddîn Keykubad'a şikayet etmeleri nedeniyle iki taraf arasında problem yaşanmış ve Türkiye Selçuklu Sultanı bölge üzerine sefer kararı almıştı. Ayrıca, Antakya Prinkepsi Bohemond da Ermeniler'e karşı sefer yapmak üzere I. Alâeddîn Keykubad'a ittifak teklif etmişti.

²⁵ Bahaeddîn Kutluca Malatya'da konağına indikten sonra emirlere büyük bir ziyafet verip, yerlerine dağılmalarına müsaade etti. Yalnız emirlerinden birini saltanat sancağını sultanın huzuruna götürmek üzere görevlendirdi. Bizzat gelemediği için de sultandan özür dilemiştir (bkz. İbn Bibi, a.g.e. s. 264., Türkçe trc., s. 282).

Siyasetine uygun gelen bu teklifi kabul eden Alâeddîn Keykubad, sefer için Mübarizeddîn Çavlı ve Komnenos'u karadan yapılacak saldırı da Ermeniler'e denizden yardım gelmesini engellemek için de Mübarizeddîn Er-Tokuş'u görevlendirmişti. Karadan ilerleyen Selçuklu ordusu en sağlam ve müstahkem konumda olan Çinçin Kalesi'ni²⁶ muhasara etmişti. Bir süre devam eden kuşatma sonucunda Selçuklu ordusunun saldırılarına direnemeyeceğini gören Ermeni Kralı, Mübarizeddîn Çavlı'ya gönderdiği elçiler vasıtasıyla: *"Eğer bize suçumuz derecesinde azap edecekseniz vurdüğümüz darbeler yeterlidir. Uzun sözün kısası her sene bin süvari ve beşyüz çarhçı neferi harp hizmetlerine gönderelim, kesilecek sikkeyi sultanın lâkabıyla şereflemlendirelim, haracı iki misline çıkaralım..."* demiştir.

Mübarizeddîn Çavlı elçilerin bu ricalarını Sultan I. Alâeddîn Keykubad'a bir mektup ve ulak ile bildirmiştir²⁷.

Yine tüccarların şikayeti nedeniyle çıkılan ve Melikü'l-ümera Hüsameddîn Çoban'ın görevlendirildiği Suğdak Seferi²⁸ sırasında da elçiler gelip gittiklerinden kaynaklar bahsetmektedir. Bu da bize Alâiye kuşatması dışındaki bir diğer sefer sırasında ki elçilik münasebetleri hakkında bilgi vermektedir. Mesela, Selçuklu donanmasının Suğdak'a yaklaştığını gören Suğdaklılar, Emir Çoban'ı karşılamak için bir elçi göndermişler. Elçiye: *"Biz cihan sultanının kullarıyız. Onun büyük bir orduyu sahillerimize göndermesinin sebebini bilmiyoruz. Eğer vergiyi (bâc'ı) ve geçiş resmini ödemekte ihmalkârlık ettiysek, bırakın onu fazlasıyla telafi edelim. Fermana uyararak bu zor işi kolaylaştıralım. Eğer Rus tarafına gitmek istiyorsanız yiğitlerimizi kulluğumuza verelim"* demesi tenbihlenmişti.

Suğdak elçisi, Hüsameddîn Çoban'ın huzuruna gelince, kendisinden istenilenlerin yerine şunları söylemiştir: *"Bizim siz Melikü'l-ümera'dan beklentimiz geri dönmenizdir. O zaman biz hizmette yaptığımız kusurun karşılığını inkânımız ölçüsünde öderiz. Kulluk vergimizi (rûsum) yeniler, onu*

²⁶ Çinçin Kalesi ilk kez 1216 yılında I. İzzeddîn Keykavus tarafından feth edilmiştir (bkz. O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1993, s. 314).

²⁷ İbn Bibi, a.g.e., s. 341, Türkçe trc., s. 352-353.

²⁸ Suğdak Seferi hakkında bkz. İbn Bibi, a.g.e., s. 313-332, Türkçe trc., s. 325-345. Karadeniz'in kuzeyindeki Kırım yarımadasında önemli bir liman şehri olan Suğdak şehrinin kaç tarihinde Türkiye Selçuklular'ın hakimiyetine geçişine dair çeşitli görüşler vardır. Mesela, 1221-22, 1222-23, 1224-1225 ve 1227 gibi. Bunun nedeni, sefer hakkında teferruatlı bilgi veren İbn Bibi'nin olayın tarihini açık olarak vermeyip Ermeni Seferi (1225) ile birlikte nakletmiş olmasıdır. Bizce çok kesin olmamakla birlikte Suğdak seferi için en uygun tarih 1224 sonları ile 1225 başları olmalıdır. Konu hakkında daha geniş bilgi için bkz. E. Uyumaz, *Sultan I. Alâeddîn Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Tarihi (1220-1237)*, TTK Yayınları, Ankara 2003, s. 34-38.

anlaşmalarla pekiştiririz. Buraya kadar zahmet çektiğiniz için ordunuzun nalbaha'sı²⁹ olarak elli bin dinar öderiz" demiştir. Elçinin sözlerine hiddetlenen Hüsameddin Çoban "Ben orduyu buraya savaş pazarında bu kadar kıymetsiz bir kârla satmak için gelmedim. Elçinin sözlerine kanıp bu işi bırakmam. Sultandan ferman almışım, onun fermanından yüz çevirenler cezalandırılacak, itaat edenler ise ödüllendirilecektir" şeklinde bir cevap vermiştir.

Bu cevap üzerine elçi bir şey elde edemedi Suğdak'a geri dönmüş, Selçuklu Ordusu da karaya çıkıp ağırlıklarını indirerek muhasaraya başlamıştır. Muhasara neticesinde Kıpçaklar büyük bir hezimete uğramıştır. Bu durumu haber alan Rus Knezi sıranın kendilerine geleceğini ancak, karşı koyacak güçleri olmadığını bildiği için bir elçiyi mektupla birlikte Melikü'l-ümera Hüsameddin Çoban'a göndermiştir. Rus elçisi bir müddet çadırın kapısında durduktan sonra Hüsameddin Çoban'ın yanına girmiş, başını yere koymuş ve Melikü'l-ümera Çoban'a, gönderilen mektubu vermiştir. Verilen mektupta şöyle denektedir: "Saltanat ordularının ve sancağının bu tarafa doğru geldiğini haber aldım. Bu ordunun niçin geldiğini ve düşmanın kim olduğunu bilmiyorum. Kıpçak askerleri aptallıklarından şaşkınlığa düşmüşler ve bu kadar kişinin kanını boş yere akıtmışlar. Ben Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın sadık kulu olarak kalayım. Sultan bu diyarı kılıç gücüyle feth etse de bir kumandan olmadan halkın zabtı ve ıslahı mümkün olmaz. Melikü'l-ümera'dan ümidimiz budur ki, bu mesele için sultanın dergâhına bir adam gönderir ve kulumuzun dileklerini arz edersiniz". Ayrıca Rus Knezi, elçiyle birlikte bir çok at, Rus ketenleri, kürkleri, Bedahşan mücevherler ve yirmi bin altın hediye göndermiştir.

Çoban elçiyi üç gün alıkoymuş, dördüncü gün maiyyetindeki emirleri çağırarak onlara "Ruslar artık itaat yolunu tutmuş, bac ve haraç vermeyi kabul etmişlerdir. Bu hususta sizin fikriniz nedir?" diye sormuş, Emirlerin hepsi Hüsameddin Çoban'ın fikrini uygun bulacaklarını söylemişler. Bunun üzerine, o da elçiyi çağırarak şu sözleri söylemiştir: "Sultan hiç kimseyi günahsız cezalandıramaz, ancak inat ve isyan gösterenlere karşı aman vermeyi de uygun görmez. Ona kul olursanız sultan olursunuz, ondan bir şey isterseniz muradınıza erersiniz. Ümit edilir ki, böylece Rus hükümdarının isteği olur" demiştir. Sonra elçiye altın kınalı Hint kılıçlarından, altın işlemeli hil'atlerden, oluşan hediyeler vermiş, onunla birlikte bir mektup yazarak elçi ile göndermiştir.

²⁹ Nal-baha hakkında bkz. Erdoğan Merçil, "Nal-baha ve Kullanışına Dair Örnekler", *Belleten*, LX/227, Ankara 1996, s. 21-32.

Diğer taraftan Kıpçaklar'ın yenilmesi ve Ruslar'ın da anlaşmaya varması üzerine ümitsizliğe kapılmalarına rağmen, Suğdaklılar şehri müdafaa için hazırlanmaya başlamışlardır. Ancak olumlu bir netice elde edemeyince siyasette tecrübeli bir kaç kişiyi Melikü'l-ümera Çoban'a elçi olarak göndermişlerdir. Elçiler huzura girince, derhal, yer öperek "Bizim suçlarımız son haddine varmışsa da bugün Melikü'l-ümera'dan anlayış istiyoruz. Harac ve bac'tan her ne emrederseniz verelim, uhdemize düşen bütün hizmetleri yerine getirelim. Bizim üzerimize her kim emir olarak atanırsa onun, kulluğunu ve hizmetini sadakatle yapalım" demiş. Onları dinleyen Melikü'l-ümera "Bu halin meydana gelmesine siz sebep oldunuz. Şimdi ben emirlerimden birini sultana göndereceğim ve sizin kusurlarınızı bağışlamasını rica edeceğim" dedi.

Melikü'l-ümera Çoban'ın bu sözleri üzerine Suğdaklılar şehre döndüler ve her çeşit eşyadan ve paradan oluşan bir hazine tertip ettiler. Ertesi günü de bunları Melikü'l-ümera'ya takdim ettiler. Bunun üzerine Hüsameddin Çoban, süratli bir gemi tertip edilmesini ve Suğdaklılar'ın verdiği hediyelerin beşte biri ile diğer hediyelerin bir mektupla sultana gönderilmesini emretti.

Gerek Türkiye Selçuklu siyaseti gerekse ticarî açıdan son derece önemli olan Kilikya Ermeni Krallığı ve Suğdak Seferi sırasında barış istemek için merkezî otoritenin temsilcisi konumundaki melikü'l-ümeralara gelen bu elçilik heyetleri dışında Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın huzuruna da son derece önemli bir elçilik heyeti daha gelmiştir. O da Hârezmşahlar Devleti'ni yeniden canlandırmaya çalışan Celâleddin Hârezmşah'ın kazandığı başarıların ardından, iki Türk devleti arasında dostluk ve birlik kurulması için Türkiye Selçuklu Sultanına, Şihâbeddin Kösevi'nin kaleminden çıkan bir mektup³⁰ ile Kadı Mucireddin Ömer b. Sa'd el-Hârezmi'yi elçi olarak göndermesidir.

İbn Bibi'nin bu elçilik heyeti ile ilgili verdiği bilgiye göre³¹, Sultan I. Alâeddin Keykubad, Kayseri'de ikâmet ettiği sırada dostluk ve iyi dilek temennileri ile gönderilen mektubu getiren Hârezm'li elçiye izzet-ikramda bulunduğu gibi, at, katır, gulâm ile hamam parası olarak 2000 dinar hediye etmiştir. Ayrıca, elçiye ve Celâleddin Hârezmşah'a verdiği değeri göstermek için gezintiler esnasında elçiyle beraber dolaşmıştır. Sultan Alâeddin Keykubad ile elçi Kadı Mucireddin Ömer Sa'd Celâleddin Hârezmşah'ın Atabey Ebû Bekir Sa'd'ın kızı Melike Hatun³² ile evliliğinden olan kızıyla

³⁰ Nesevi, *Siret-i Celâleddin Mengübirî*, Tahran 1965, s. 140.

³¹ a.g.e., s. 370-371, Türkçe trc., s. 378.

³² Celâleddin Hârezmşah'ın Atabey Sa'd'ın kızı Melike Hatun ile evlenmesi hakkında bkz. E. Merçil, *Fars Atabeyleri Salgurlular*, TTK Ankara 1975, s. 81.

Melik Gıyaseddin Keyhüsrev'i evlendirmek suretiyle arada bir akrabalık bağı kurmayı kararlaştırmışlar. Elçinin geri dönüş vakti geldiğinde Alâeddin Keykubad, Celâleddin Harezşah'a iletilmek üzere hazineden 10.000 dinar, 30.000 dirhem, Kıpçak, Rus ve Rumlar'dan oluşan 10 köle, 10 cariye, 10 iğdiş at ile 5 katır ve hil'atler hediye etmiştir. Bunların dışında Celâleddin Harezşah'ın mektubuna cevap olarak, Esedâbâdlı Mecdeddin Tuğraî tarafından kaleme alınan ve karşılıklı dostluk temennileri içeren bir mektubu Celâleddin Harezşah'a iletilmesi için Sipehsalar Salâhaddin'i elçi olarak göndermiştir.

Nesevî³³ ise Alâeddin Keykubad'ın cevabî mektubuna ve elçilik heyetine dair İbn Bibî'nin aksine şu bilgileri verir: Celâleddin Harezşah'ın veziri Şerefü'l-mülk'ün Hoy dışında ikamet ettiği bir sırada huzuruna, Alâeddin Keykubad b. Keyhüsrev'in vezirinden, bir mektupla, İmadeddin adındaki elçi geldi. Getirilen mektup karşılıklı ilişkileri güçlendirmek ve bağlılık amacını taşımaktaydı. Ayrıca Nesevî, elçinin şifahen şu sözleri söylediğini kayd eder: *"Sultan eğer savaş için doğuya yöneldi ise benim efendim de batıda faaliyetlerde bulundu ve kafirlerin elinde bulunan bir çok kaleyi feth etti. Etrafımızda fitne yapan ve isyan için fırsat kollayan pek çok kişi bulunmaktadır. Bizler sizin yanınızdayız, eğer çağırırsanız hemen koşar geliriz. Çünkü her iki devlet arasında hiç bir fark yoktur"*.

Aynı tarihçiyeye göre; Vezir Şerefü'l-mülk elçinin bu sözlerinden çok etkilenmiş ve verilecek cevap için bir müddet istedikten sonra şu cevabı yazmıştır: *"Siz, Moğol saldırılarından sultanların hazinelerinin nasıl yağmalandığını ve Celâleddin Harezşah'ın babasının ölümünden sonra kılıcından başka bir mülkü kalmadığını bilirsiniz. Eğer kendisine insanîyet adına mertçe yardımda bulunursanız bu davranışınız hiç bir zaman unutulmaz"* dedikten sonra elçiye hil'at giydirip koşum takımı ile birlikte 1000 dinar hediye etmiştir. Elçinin bu denli iyi kabul görmesi Alâeddin Keykubad'ı çok memnun etmiş ve Celâleddin Harezşah ve Veziri Şerefü'l-Mülk'e hediyeler göndermiştir. Ancak, bu hediyeler çeşitli engeller nedeniyle Ahlat muhasarası sırasında yerine ulaşabilmiştir³⁴.

³³ *Siret-i Celâleddin Mengübürti*, s. 178-179.

³⁴ gös. yer.

Müneccimbaşı³⁵ 623/1226 yılı olaylarını verirken, *"Melik Eşref'in Alâeddin Keykubad'a elçi gönderip Amid hükümdarının ülkesine karşı harekete geçmesi için onu kızkırttığını ve bunun sebebinin de Hısn-ı Keyfa Hâkimi Melik Mesud'un politik davranarak Melik Eşref'e karşı ittifaklar oluşturmastıydı"* der. Sultan Alâeddin Keykubad da bölgede ikili siyaset sergileyen Mesud'a karşı duyduğu güvensizlik nedeniyle bu fikre olumlu bakmış ve Sultan I. Alâeddin Keykubad, ordusunu hazırlatarak Şaban 623/Temmuz-Ağustos 1226 tarihinde Mesud'un ülkesine hareket etmiştir. Daha sonra da Çaşnigir Mübarizeddin Çavlı komutasında bir miktar asker Amid'e ait olan Kahta Kalesi'ne, Malatya Ordusu Kumandanı Esedüddin Kondistabl idaresindeki bir grup da Çemişgezek ve Kerferek'e gönderilmiştir³⁶.

Durumun ciddiyetini kavrayan Amid Sahibi Mesud acele ile Melik Eşref'e ittifaktan ayrıldığını ve kendisine itaat edeceğine dair bir mektup yazıp hediyeler göndererek yardım talep etmiştir. Mektubu alan Melik Eşref siyasetinde değişiklik yapmış ve Alâeddin Keykubad'a elçi göndererek, Melik Mesud'un itaat ettiğini, bu nedenle sefere gerek kalmadığını ve kuşatmanın kaldırılıp alınan yerlerin iadesini istemiştir. Bu teklife çok sinirlenen Alâeddin Keykubad elçiye *"Ben Melik Eşref'in naibi miyim ki bana emir verecek ve yaptıklarından alıkoyacak"* deyip harekete geçmiştir. Kısa süre sonra da Selçuklu kuvvetleri Kahta ve Çemişgezek Kaleleri'ni ele geçirmiştir³⁷.

Hısn-ı Keyfa Artuklu Hükümdarı Mesud, iki önemli kalesini kaybedince, çıkarları doğrultusunda siyasetinde birtakım değişiklik yapma ihtiyacı duymuştur. Ayrıca daha fazla toprak kaybetmek istemediği için de, kendi hanedanına mensup büyükler arasından bir elçiyi istediklerini bildiren bir mektup ile sultana lâyük inciler, atlar, gulamlar, elbiseler, amber ve kâfur gibi kıymetli hediyelerle Alâeddin Keykubad'a gönderip affını dilemiştir. Mesud'un elçisi Alâeddin'in katında gayet iyi bir şekilde karşılanmış ve sultan ona *"Bizim tarafımızdan size bir kötülük geldiyse bu Melik Mesud'un hatasındandır. Madem ki şimdi özür diliyor, biz de aff ediyoruz. Ancak, bir daha"*

³⁵ a.g.e., s. 65.

³⁶ a.g.e., s. 275-276; Türkçe trc., s. 292-293. Metinde adı geçen Kerferek'in neresi olduğunu tam olarak tespit edemedik. Fakat, E. Honigmann'ın *Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı*, trc., Fikret İştan, İstanbul 1970, s. 75'de Çemişgezek (Çemeşkacık)'ın 20 km. güney doğusunda Harpizik Kale adlı bir yer geçmektedir. Muhtemelen Kerferek burası olmalıdır.

³⁷ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, XII, Beyrut 1386/1966, s. 458-59, Türkçe trc., A. Ağırca- A. Özeydin, XII, İstanbul 1987, s. 420; İbn Vâsil, *Müferric el-Kürub fi Ahbâr Benî Eyyûb*, Molla Çelebi ktp., nr. 119, vr. 132b, Aynı, *İkd el-Cuman*, Velîyüddin Efendi ktp., nr. 2390-2391, XIX, 69.

bize kafa tutar ve itaatsizlik gösterirse lâayık olduğu cezayı görür" dedikten sonra elçiye dönüş izni vermiştir³⁸.

İbn Nazif el-Hamevî³⁹, 623/1226 yılı olaylarını naklederken neden belirtmeden sadece Türkiye Selçuklu Sultanı Alâeddîn Keykubad ile Eyyübîler'in arasında elçilerin gelip gittiğinden bahseder. Muhtemelen bunun nedenlerinden biri de Hısn-ı Keyfa Sahibi Mesud nedeniyle gerginleşen Sultan Alâeddîn Keykubad ve Melik Eşref'in arasını düzeltmektir. Çünkü, Amid Sahibi Mesud'un itaatinden sonra Sultan Alâeddîn Keykubad, Doğu Anadolu bölgesinin hareketliliğini göz önünde tutarak Eyyübîler ile arasındaki tatsızlığı gidermek için onlarla akrabalık ilişkileri için gerekli hazırlıkların yapılmasını emretti. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra da Hokkabazoğlu Seyfeddîn idaresindeki elçilik heyetini Melik Adil'in kızı Gaziye Hatun'u istemek üzere muhtemelen 624/1226-1227 yılında yola çıkarttı. Ancak, **Hokkabazoğlu Seyfeddîn** yolda hastalanıp ölünce yerine **Çaşnigir Şemseddîn Altunaba** görevlendirildi.

Gerek Eyyübîler gerekse Sultan Alâeddîn Keykubad açısından son derece önemli olan bu evlilik akdi dışında 624/1226-27 yılında Eyyübîler ile Alâeddîn Keykubad arasında sık sık elçiler gelip gitmiştir. Meselâ, **Erzincan Kadısı Kemâleddîn Kamyar**, I. Alâeddîn Keykubad'ın elçisi olarak Eyyübîler'den Melik Mücahid'e gitmiş ve büyük bir izzet-ikram ile karşılanmıştır⁴⁰. Melik Mücahid'in adını tespit edemediğimiz bir elçisi de Alâeddîn Keykubad'ı ziyaret etmiştir⁴¹.

Öte yandan, **el-Zeki bin el-Acemî** adındaki Melik Eşref'in elçisi de Sultan Alâeddîn Keykubad'ın ziyaretine gelmişse de ziyaret sebebi belli değildir⁴².

³⁸ İbn Bibi, a.g.e., s. 290-292, Türkçe trc., s. 306-308; Remzi Ataoğlu, *Hısn-ı Keyfa Artuklu Devleti*, AÜSBE, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1985, s. 145-146. Hısn-ı Keyfa Artuklu Hakimi Mesud, Alâeddîn Keykubad'la yaptığı anlaşma gereği Melik Eşref ile arasının açılmasını istemediği için ona da bağlılığını ve itaatini bildiren bir elçi göndermişti. Fakat Melik Eşref, Mesud'un Alâeddîn Keykubad'a elçi gönderdiğini duymuştu. Zira, Hıms Hakimi Melik Mücahid'in elçisi ile Amid'den gelen Hısn-ı Keyfa Artuklu elçisi Alâeddîn Keykubad'ın huzurunda karşılaşmış idi. Daha sonra Mücahid'in elçisi durumu Melik Eşref'e arz etmişti (bkz. İbn Nazif el-Hamevî, *el-Tarih el-Mansûri*, nşr. s. 143; Remzi Ataoğlu, a.g.e., s. 146).

³⁹ *el-Tarih el-Mansûri*, s. 121.

⁴⁰ İbn Nazif el-Hamevî, *el-Tarih el-Mansûri*, s. 141.

⁴¹ göst. Yer.

⁴² Bu bilgi sadece İbn Nazif el-Hamevî'nin *el-Tarih el-Mansûri* adlı eserinde (s. 143) geçmektedir.

Yine bu yıl içinde Sultan Alâeddîn Keykubad'a Melik Muazzam'ın elçisi **Kerimeddîn el-Halati**'nin gelmesi beklenmekteydi. Ayrıca Halep Atabeyi de **İbnü'l-Ebi Heyca** adında bir elçi göndermiştir. Fakat bu elçilerin geliş gidişlerinin nedeni hakkında kaynaklarda bilgi verilmemektedir. Yalnızca Sultan I. Alâeddîn Keykubad'ın muhtemelen Kemâleddîn Kamyar'ın dışında Melik Mücahid'e gönderdiği **Mihmandar Necmeddîn**'in: "*Senin Melik Muazzam ile olan işini halletmek ve senin mallarının üzerindeki itirazını kaldırmak için geldim*" demesi dikkate şayandır. Bu sözlerden Eyyübî meliklerinin birbirleri ile olan anlaşmazlıklarının halledilmesi konusunda I. Alâeddîn Keykubad'dan yardım istediği anlaşılmaktadır⁴³.

İbn Nazif el-Hamevî'nin⁴⁴ kaydına göre: 625/1227-1228 yılına gelindiğinde Erzincan Mengücek Beyliği'nin başına geçen Alâeddîn Davud Şah'ın, babası kadar Selçuklu tahtına karşı sadakatli davranmayıp Sultan I. Alâeddîn Keykubad ile arasındaki tâbiyet münasebetini zedeleyici davranışlar sergilediği anlaşılmaktadır. Onun bu davranışlarından rahatsız olan bazı emirleri Davud Şah oldukça ağır bir şekilde cezalandırmıştır. Elinden kurtulmayı başaranlar ise bu durumu bizzat sultana bildirmiştir. Bunun üzerine sultan hapsedilen emirlerin serbest bırakılması ve el konulan mallarının iadesine dair bir mektubu elçi ile Davud Şah'a göndermiş, fakat Davud Şah elçiye olumsuz cevap verince elçi hiddetlenip tehditlerde bulunarak emirlerin hapisten çıkarılmasını ve mallarının iadesini istemiştir. Davud Şah mecburen bu duruma boyun eğmiş, ancak emirleri üzerindeki otoritesi de oldukça azalmıştır. Bu nedenle Sultan I. Alâeddîn Keykubad ile uzlaşmak için bizzat ziyaretine gidip barışı sağlamıştır. Fakat Davud Şah'ın ikili siyaseti nedeni ile bu durum da pek uzun sürmemiş ve sonunda Erzincan Mengücek Beyliği bizzat sultan I. Alâeddîn Keykubad tarafından ilhak edilmiştir (10 Zilhicce 625/10 Kasım 1228). Ayrıca sultanın emri ile Davud Şah'ın kardeşi Muzaffereddîn Muhammed idaresinde olan Kogonya (Şebinkarahisar) Kalesi de Mübarizeddîn Ertokuş tarafından muhasara edilmiş ve Muzaffereddîn Muhammed itaat ettiğini bildirmek için Mübarizeddîn Ertokuş'a bir elçi göndermiştir. Elçi "*Eğer sultan engin merhameti ve iyiliğiyle bana bakar, kalenin karşılığı olarak bana korunan ülkesinden bir yurt verir, geliri geçimimi sağlayacak, içinde araç gereci ve adamları olan bir iktâ ayırırsa, kendi rızamla kaleyi saltanat devletine teslim ederim; ömrümün geri kalan kısmını orada geçiririm*" dedi. Bunun üzerine Mübarizeddîn Ertokuş, saltanat makamına haberciler gönderdi. Haberciler

⁴³ gös. yer.

⁴⁴ gös. yer.

durumu Alâeddîn Keykubad'a arz ettiler. Sultan I. Alâeddîn Keykubad da Kogonya karşılığı olarak Ramman, Nehrikali, Erbisus (Afşin) ve Kırşehir'i Muzaffereddîn Muhammed'e ikta olarak verdi.

Alâeddîn Keykubad, Erzincan'ı aldıktan sonra Türkiye Selçuklularının vassalı olan Erzurum hâkimi Rükneddîn Cihanşah üzerine de sefer düzenlemeyi plânlamıştır. Çünkü Rükneddîn Cihanşah da Erzincan Sahibi gibi ikili siyaset izlemeye başlamış ve Türkiye Selçuklularının yerine Melik Eşref'e itaat ettiğini Melik Eşref'in Ahlat'daki naibi Hüsameddîn Ali el-Hacib'e bildirip kendisine yardım edilmesini istemiştir. Bunun üzerine Hacib Hüsameddîn Ali emrindeki askerleri Rükneddîn Cihanşah'a yollamıştır. Sultan Alâeddîn Keykubad Ahlat askerlerinin Erzurum'a doğru hareket ettiğini haber alınca seferden vazgeçmiştir⁴⁵.

Başka bir rivayete göre, ise Cihanşah, Erzincan Meliki'nin başına gelenleri görünce emirlerinden birini kıymetli hediyelerle donatıp bir mektup ile birlikte Sultan Alâeddîn Keykubad'a göndermiştir. Elçi sultanın huzuruna varıp da hediye ve mektubu verince, sultan onun hakkında şefkat ve merhamet göstermiş, Erzurum'u yine onun elinde bırakmıştır⁴⁶. Nitekim, İbn Nazif el-Hamevî⁴⁷ de bu rivayeti destekler tarzda konu ile ilgili olarak "626/ 1228-1229 yılında Erzurum sahibi, Keykubad'a yakınlığından dolayı Melik Eşref'ten özür diledi" der.

Sultan I. Alâeddîn Keykubad Davud Şah ve Rükneddîn Cihanşah problemini çözdükten sonra Erzincan'a Melik olarak büyük oğlu I. Gıyaseddîn Keyhüsrev'i atamış ve onun atabegliğine de Mübarezzeddin Ertokuş'u tayin etmiştir. Melik Gıyaseddîn Keyhüsrev Erzincan'a gidince, sultan da fetihleri kutlamaya çok miktarda hediye ve armağanla Darü'l-Hilafe, Azerbaycan, Şam, Mısır gibi dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen elçilere cevap vermek için kısa bir süre Sivas'ta ikamet ettikten sonra Kayseri'ye gitmiştir⁴⁸.

W. Heyd⁴⁹ İtalyan kaynaklarını referans göstererek 1228 yılında Venedik Dükalığının Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alâeddîn Keykubad'a **Filippo Giuliano**

⁴⁵ İbnü'l-Esir, Alâeddîn Keykubad'ın bölgeden ayrılışına bir diğer sebep olarak da, "O sırada Bizanslılar'ın Sinob'u ele geçirdiklerini öğrenmiş olduğunu gösterir (*el-Kâmil* XII, 479, Türkçe trc., XII, 441-442; Aynı, *İkd el-Cuman*, XIX, 79).

⁴⁶ a.g.e., s. 360, Türkçe trc., s. 368-369.

⁴⁷ *el-Tarih el-Mansuri*, s. 175.

⁴⁸ İbn Bibi, a.g.e., s. 361-362, 364, Türkçe trc., s. 361-362, 372.

⁴⁹ *Yakın Doğu Ticaret Tarihi I*, çev. Enver Ziya Karal, TTK, Ankara 1975, s. 302 dip not 4; Osman Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, TTK, Ankara 1988, s. 136; Şerafettin Turan, a.g.e., s. 178.

adlı bir elçi gönderdiğini kaydeder. Fakat geliş sebebi ve neticesi hakkında bilgi vermez.

Celâeddîn Harezşah'ın **Taştdar Cemaleddîn Ferruh, Cemaleddîn Savecî, Necmeddîn Ebu Bekir Camî** gibi önemli kişiler ve iki büyük Harezmlî emir ile 11 Kasım 1228 yılında Sultan I. Alâeddîn Keykubad'a bir mektup gönderdiği bilinmektedir. Bu mektupta Selçuklu Sultanı I. Alâeddîn Keykubad ile görüşmek arzusu belirtildikten ve âdet olan yüksek lâkap ve ünvanların zikrinden sonra, Celâeddîn Harezşah'ın kendisinin 1227 yılında Moğol saldırısı ile uğraşırken muhaliflerin ayaklandığını, bu sırada zat-ı devletlerinin de frenk ateşini söndürmekle meşgul olduğunu ve ikisinin de başarı kazandığını belirtmektedir. Ayrıca Alâeddîn Keykubad'ın Erzincan'ı ilhakını yerinde bulmakta ve "Eğer Erzurum sahibi de bu davranışınızdan ümitsizliğe kapılıp size itaat etmeseydi lâyük olduğu cezaya çarptırılacaktı." demektedir⁵⁰. Celâeddîn Harezşah bu mektubunda ayrıca bir yıl kadar önce (624/1227) Kutluğ Subaşı Şemseddîn adında birinin Alâeddîn Keykubad tarafından elçi olarak gönderildiğini, fakat haset sahiplerinin (Erzurum Meliki Cihan Şah kast ediliyor) engellemesiyle kendisine ulaşamadığını kayd eder ki, böyle bir elçinin gönderildiğine dair Selçuklu kaynaklarında hiç bir bilgi yoktur. Ancak, Osman Turan⁵¹, Celâeddîn Harezşah'ın bahsettiği elçinin **Subaşı Şemseddîn Altunaba** olduğunu, zira Kutluğ Subaşı isminin Türkçe bir ad değil, ünvan olduğunu görüşündedir.

İbn Bibi⁵² ise, Celâeddîn Harezşah tarafından gönderilen bu ikinci elçilik heyetinin gayet iyi karşılandığını belirttikten sonra Sultan Alâeddîn Keykubad'ın elçilere şöyle cevap verdiğini kayd eder: "Sultana bu sadık dostundan büyük hürmetler sununuz. Ayrıca, sultana şunları arz ediniz ki; bizce intikam kılıcını Abhaz'ın üzerinden çeksin ve Tiflis'in fethi arzusundan vazgeçsin. Bunun dışında, bazı hainlerin teşvikiyle himmetlerini İslâm kubbesi olan Ahlat üzerine çevirmişlerdir, fakat bu düşünceleri pek makul değildir. Bizce, Tatar ordusu ile hoş geçinmek yolunu tutmanın en uygun çare olduğudur. Eğer bu düşüncemiz uygun bulunursa sulh kapısını açmak için imkan ölçüsünde herşeyi yapsınlar. Müslümanların menfaati için bu konuda onlara elçilerle birlikte acele bir heyet göndersinler. Eğer sultan, Moğol ordusuna elçi gönderir, muahede ve sulh isteyip hiç bir suretle de İslâm memleketlerinde zulüm yapmak, kan dökmek gibi pek çirkin ve uğursuz olan bir takım hallere

⁵⁰ Osman Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, s.84, 93-95, 97.

⁵¹ a.g.e., s. 97.

⁵² a.g.e., s. 374-380, Türkçe trc., s. 379-385.

meydan vermeyeceğine garanti verirse, biz de altın, gümüş ve mücevharattan hatıra gelebilecek hiç bir şeyi kendisinden esirgemeyiz. Şayet, hayinlerin teşviklerine kapılarak bu nasihatlardan yüz çevirecek olursa ona nasihatla bulunmak gerekir." Bu konuşmadan sonra elçiler veda ettiler ve Sultan Alâeddin Keykubad da Çaşnigir Şemseddin Altunaba'yı⁵³ verilecek cevabın hazırlanmasıyla birlikte yapılan tavsiyelerin iletilmesiyle görevlendirmiştir.

Sultan Celâleddin Harezmsah ise Keykubad'ın elçilerinin karargaha yaklaşmakta olduğunu haber alınca Harezm beylerinin ileri gelenlerinden bir karşılama heyeti göndermiştir. Elçiler karargâha ulaştıktan kısa bir süre sonra da 200 Bühtî deveye yükletilmiş hazine, matbah ve şarap takımları, çadır levâzımı, 100 katır yükü altın para, özel hil'atler ve altın işlemeli hediyeler gelmiştir. Harezmîler bu manzaradan hayrete düşmüşler ve Sultan Alâeddin Keykubad'ın ihtişamını takdir etmişlerdir.

Ertesi gün Celâleddin Harezmsah, saltanat çadırını süslettikten sonra Vezir Şerefü'l-Mülk de çadırdaki yerini aldıktan sonra mahâffede oturan Şemseddin Altunaba⁵⁴'yı davet etmiştir. **Elçi Şemseddin Altunaba**, Sultan Alâeddin Keykubad'ın mektubunu verip görevini yerine getirdikten sonra kendi çadırına çekilmiştir. Daha sonra da Harezm beylerine muhteşem bir ziyafet verip Celâleddin Harezmsah'ın cevabını beklemeye başladı. Fakat beklenen cevap bir türlü gelmeyince dönüşü de gecikmiştir⁵⁵.

Muhtemelen aynı elçilik heyeti ile ilgili Nesevi⁵⁶ ise şu bilgiyi verir: Sultan Alâeddin Keykubad b. Keyhüsrev, **Çaşnigir Şemseddin Altunaba ve Erzincan Kadısı Kemâleddin Kamyar b. İshak**'ı hediyelerle gönderdi. Bu armağanlarla sultanın rızasını kazanmayı amaçlamaktaydı. Hediyelerin içinde

⁵³ Çaşnigir Şemseddin Altunaba'nın hayatı hakkında bkz. O. Turan, "Selçuklu Devri Vakfiyeleri I, Şemseddin Altunaba, Vakfiyesi ve Hayatı", *Belleten*, sayı 42, Ankara 1947, s.187-200.

⁵⁴ Çaşnigir Şemseddin Altunaba, Ahlat hududuna varmadan önce nikris hastalığı bahanesiyle alandan hastalanmış ve Sultan Celâleddin'in huzuruna geldiği zaman başını yere koymamak için mahâffede oturmuştur (bkz. İbnî Bibi, a.g.e., s.381, Türkçe trc., 385). Seyfeddin Ayaba'nın bu davranışı bize sanki arada bir gerginlik olduğunu veya başladığını göstermektedir. Zira daha önceki elçiliklerde böyle bahanelere başvurulmamıştı.

⁵⁵ Elçisi Çaşnigir Şemseddin'in dönmesi gecikince Sultan Alâeddin Keykubad'ın endişesi arttı ve durumu anlamak üzere Kemâleddin Kamyar'ı ulak gönderdi. Kemâleddin Kamyar, Ahlat'ta Sultan Celâleddin Harezmsah'ın huzuruna geldikten sonra çeşitli konularda konuşular. Fakat, Sultan Celâleddin Harezmsah'ın hiç bir sözünden sulh işareti gelmiyordu. Bunun üzerine geri dönmek için müsaade istedi. Celâleddin Harezmsah onun bu teklifini kabul etti ve Ahlat meselesi ile ilgili olarak şunları söyledi: "Eğer sultanın yardım meselesi hakkında hatırla bir kırgınlık gelmişse özürümüzü beyan ederiz. Siz de selâmetle geri döner ve samimi hürmetlerimizi sunarınız. Elçilerimiz ardınızdan yetişip muahedelerle ilgili ayrıntıları içeren mektubumuzu iletir.

⁵⁶ *Siret-i Celâleddin Mengüberti*, Tahran 1965, s. 234-236.

konakladılar. Çünkü, o sırada Erzurum Sahibi Rükneddin Cihanşah b. Tuğrul açıkça her iki devlete düşmanlık ve Melik Eşref'e yandaşlık etmekte idi. Erzurum sahibi daha sonra bu davranışından vazgeçip elçilere geçiş izni verdi ve elçiler yollarına devam ettiler. Karargaha varınca getirdikleri hediyeleri Celâleddin'e takdim etmek istediler. Çaşnigir Şemseddin, hacib-i hass ile huzurda durdu. Sultanın tebasından olan emirlere teşrifata uyularak getirilen hediyeleri takdim etti. Gelen elçiler yaklaşmayı sağlamak ve dostluğu güçlendirmek ümidiyle sultanın kızını istediler, fakat olumlu cevap alamadılar. Bu sebeple, Erzurum sahibinin vaktiyle yapmış olduğu kötülükleri sayarak, cezalandırmak üzere sultandan onu kendilerine teslim etmesini istediler. Sultan bu teklife hiddetlendi ve "*İstediğiniz kişi her ne kadar edepsizlik etmiş ve usule aykırı hareket etmişse de kendisini teslim etmem yakışık almaz*" diye cevap verdi. Buna karşılık, Sultan Alâeddin'in elçileri geri döndüler. Celâleddin onların yanında kendi elçileri olarak **Emir-i Şikâr Seyfeddin Tarab ve Harezmli Fakih Rükneddin ve Celâleddin Ferruh Taştard**'ı gönderdi. Anadolu'nun ortalarına vardıklarında Alâeddin'in elçileri huzuruna çıktılar ve ziyaretin olumsuz geçtiğini belirttiler. Bunun üzerine Alâeddin Keykubad ittifak için **Kemâleddin Kamyar**'ı Eyyûbî Sultanı Melik el-Kâmil ile kardeşlerine elçi olarak gönderdi. Kemâleddin Kamyar, Alâeddin Keykubad'ın ittifak teklifini Melik el-Kâmil ve Melik Eşref'e ilettiğinde ilk önce teklife pek sıcak bakmadılar, ancak olumsuz bir cevap da vermediler. Bunun üzerine, Kemâleddin Kamyar "*Eğer bu meselede sultana yardım etmezseniz, yarın Allah göstermesin bir tehlike olduğunda sultanın haremını namahrem ellerde göreceksiniz, o zaman pişmanlık kâr etmez*" dedi. Bu sözler Eyyûbî Melikleri üzerinde etkili oldu ve ittifaka razı oldular⁵⁷. İbn Nazif el-Hamevi⁵⁸ ise Alâeddin Keykubad ile Eyyûbî melikleri arasında ittifakın sağlanmasında Selçuklu sultanının Celâleddin Harezmsah'a gönderdiği mektubun, Kemâleddin Kamyar tarafından Eyyûbî Melikleri (el-Kâmil, el-Eşref, el-Hafız ve diğerleri ile

⁵⁷ İbn Bibi, a.g.e., s. 385. Türkçe trc., s. 388. İbn Bibi, Sultan Alâeddin Keykubad'ın Eyyûbî melikleri ile ittifak kurmak için çok sık elçi gönderdiğinden bahsetmez. Fakat, İbnü'l-Esir'in anlatığına göre, Alâeddin Keykubad, Celâleddin Harezmsah'tan korktuğu için sürekli olarak Melik Kâmil'e kendisine Melik Eşref'i göndermesi için elçiler yollayıp durmuştu. Bunun üzerine, Melik Kâmil Dımaşk'ta bulunan kardeşi Melik Eşref'i çağırması, o da kısa bir müddet içinde ağabeyisinin yanına gelmişti. Hatta anılatığına göre, Alâeddin Keykubad'ın gönderdiği elçilerden beş tanesi aynı günde Melik Kâmil'e ve Melik Eşref'e uğramıştı. Bu elçiler Melik Eşref'in tek başına dahi olsa Alâeddin'in yanına gelip ordusuna katılmasını talep ediyorlardı (bkz. *el-Kâmil*, XII, 489, Türkçe trc., XII, 453). Bu bilgiyi teyit eden başka bir kaynak da Sibt İbnü'l-Cevzi'dir. Ona göre Melik Eşref'in Dımaşk'tan ayrılıp Rakka'ya gitmesinin sebebi Alâeddin Keykubad'ın ona yaptığı teklifi kardeşi Melik Kâmil'e danışmaktır. Zira Alâeddin Keykubad, Melik Eşref'e "Bu adam ülkeleri istila ediyor, en iyisi sen yanına gel. Bende hem mal hem de insan var" demiştir (bkz. *Miratü'l-Zaman*, s. 660). Osman Turan ise "Melik Eşref devamlı olarak Alâeddin Keykubad'ı Harezmsah'a karşı birleşmeyi teklif ediyor, Ahlat muhasarası esasında bu konuda müraacatta bulunuyordu" demektir (*Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 396).

⁵⁸ *el-Tarih el-Mansuri*, s. 197-198.

halifenin elçisi Muhiyeddin b. el-Cevzi) huzurunda okunmasının etkili olduğunu kayd eder. Sultan Alâeddin Keykubad ile Celâleddin Harezşah arasındaki kırılgılığı gösteren bu mektubun muhtevasını şöyle verir: “İşiniz doğru-dürüst giderken baban niyetini değiştirerek kendi kendine kötülük etti. Bunun sonunda başınıza gelenler geldi. Şimdi ise Eyyüb’un ailesine düşmanlık ediyorsun. Onlar büyük bir ailedir ve mutludur. Yıllardan beri asaletlerini sürdürmüşlerdir. Askere, halka ve komşulara çok ihsanlarda bulunmuşlardır. Onların mal, mülk, şehir, adam, evlat ve gücü çoktur. Seninse şehirlerin harap olmuştur. Bizler senin durumunu senden daha iyi biliriz. Beni onlara düşman sanma, yemin olsun düşman değilim. Aksine dostlarıyım ve akrabasıyım, çünkü aramızda aile ve kanbağı vardır. Benim onlardan çocuklarım var. Gerçekten, aramızda bazı durumlar olmuş ve ben onlara bu yüzden sitemde bulunmuştum. Ancak, daha sonra her şey yoluna girmiştir. Sana şunu tavsiye ederim; onlarla barış yaparak dost olmaya bak. Çünkü düşmanlarına karşı sana yardımcı olurlar. Birleşmeye bak, Gürcüleri ve diğerlerini bir tarafa bırak, bu benim sana nasihatımdır. Seninle mektuplaşana ve sana yeminlerde bulunanlara kanma hepsi sahte ve vakit kazanma usulleridir. Yemin ederim, aklımın ve kanunun gereğini sana söylüyorum” diye bilgi verir. Nitekim, bir süre sonra da Celâleddin’in elçileri Alâeddin Keykubad’ın yanına varırlar. Ancak sultan onları Kemâleddin Kamyar’ın Melik Eşref’in yanından dönüşünde⁵⁹ (Melik Eşref’in desteğinden emin olunca) huzura kabul eder ve onlara “hutbeleri Eyyübi Meliki Eşref adına okutun ki sadakatiniz anlaşılın” der⁶⁰.

Yukarıda verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere, 1228 yılını müteakib gerginleşen iki taraf ilişkileri 626/1229 yılı sonlarında Ahlat’ın Celâleddin Harezşah tarafından muhasarası sonucunda doruk noktasına ulaşmış ve Alâeddin Keykubad’ın gerek Celâleddin Harezşah gerekse Eyyübiler ile olan ilişkileri farklı boyut kazanmıştır. Çünkü ilk başlarda Eyyübiler’e karşı ittifak yaptığı Celâleddin Harezşah’ın takip ettiği istikrarsız siyaset ve Erzurum Sahibi Rükneddin Cihanşah ile müttefik olmaları üzerine Sultan Aladdin Keykubad Eyyübiler ile anlaşmayı kendi çıkarları için daha uygun bulmuştur. Bunun sonucunda ise 28 Ramazan 627/10 Ağustos 1230 tarihinde Celâleddin Harezşah-Erzurum Sahibi Rükneddin Cihanşah ile Alâeddin Keykubad-Melik Eşref ittifakı arasında günümüzde Erzincan yakınlarındaki Akşehir’in Gedük Köyü sınırları içinde yer alan Yassıçemen mevkiinde şiddetli bir savaş

⁵⁹ Sultan Alâeddin Keykubad muhtemelen, Kemâleddin Kamyar’ın Eyyübi meliklerinin ittifakı kabul ettiklerine dair getirdiği olumlu haberden sonra Şehab Ahmed ve el-Cemal el-Fakih el İskenderi’yi karşılıklı yemin akdi için elçi olarak Melik el-Kâmil’e gönderir (bkz. İbn Nazif el-Hamevi, *el-Tarih el-Mansuri*, s. 195).

⁶⁰ Nesevi, *Siret-i Celâleddin Mengübirtî*, s. 236, *Siret-i Celâleddin Mengübirtî*, nşr. O.Houdus, Paris 1891, s. 206.

yapılmıştır. Savaşın neticesinde galip gelen taraf Alâeddin Keykubad ve Melik Eşref dir.

Yassıçemen Savaşı’nın olumsuz tarafları tarihte daha çok iz bıraksa da görünürde Türkiye Selçukluları için maddi ve manevi kazançları da var idi⁶¹. Bunun içindir ki, Sultan I. Alâeddin Keykubad diğer zaferlerde olduğu gibi fetihnameler gönderdi. Devlet işleriyle meşgul olmak için Kayseri’de ikamet ettiği sırada Darü’l-hilafe’den, Melik Eşref’ten ve diğer çevre emirler sınırsız hediyeler ile huzuruna elçiler gelmiştir. Meselâ, Hısn-ı Keyfa Artuklu Hükümdarı Rükneddin Mevdud, zaferi kutlamak için elçi gönderenlerden biridir. Huzura gelen elçilere güler yüz gösteren Sultan Alâeddin Keykubad onlara geceli gündüzlü eğlence meclisleri tertip ettiği gibi ikramlarda da bulunmuştur⁶².

629/1231-1232 yılında Celâleddin Harezşah’ı takip eden Moğollar’ın Sivas’a kadar girmesini teşvik eden Gürcüler üzerine Alâeddin Keykubad’ın emri ile sefere çıkan Kemaleddin Kamyar 40 kale ve iki Gürcü şehrini alınca, Gürcü Karalığı Rosudan, Kemaleddin’e elçiler gönderip barış talebinde bulunup, itaatini bildirdiği gibi kızını da Erzincan Meliki II.Gıyaseddin Keyhüsrev’e vermeyi teklif etmiştir. Kamyar bu teklifi sultana iletince Alâeddin Keykubad tarafından da kabul görmüştür⁶³.

630/1232-1233 yılına gelindiğinde ise yalnızca Ebu’l-Ferec’in⁶⁴ verdiği bilgiye göre; Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad, Moğol Hanına, vergi vereceğini ve ona tâbi olacağını bildiren bir elçi gönderir. Fakat hükümdar, onun elçisine “Biz Alâeddin Keykubad akıllı, dirayetli bir insan olduğunu işitmiş idik. Bizzat huzurumuza gelirse her türlü hüsn-i kabul ve ikramı görecektir. Aynı zamanda elindeki şehirler de kendisinde kalır” şeklinde bir cevap verir.

⁶¹ Yassıçemen Savaşı galibiyeti başlangıçta kazançlı olmuş olabilir. Fakat Celâleddin Harezşah bu yenilgiden sonra bir daha kendini toparlayamamış ve kısa bir süre sonra da zaten yıkılmak üzere olan Harezşahlı Devleti, kendisinin ölümüyle tarih sahnesinden silinmiştir. Ayrıca, onu takip eden Moğollar da Türkiye Selçuklu Devleti sınırlarına kadar gelmiş ve Sivas’a kadar bir keşif hareketinde bulunmuştur. Bundan sonra Moğol tehlikesi resmen Türkiye Selçuklu Devleti’nin problemi haline gelmiştir.

⁶² İbn Bibi, a.g.e., s. 418, Türkçe trc., s. 420; R. Ataoğlu, *Hısn-ı Keyfa Artuklu Devleti*, s. 149.

⁶³ İbn Bibi, a.g.e., s. 483, Türkçe trc., II, 36-37; Münecimbaşı, *Camii’-d-Düvel*, s. 72-73.

⁶⁴ *Ebu’l-Ferec Tarihi II*, 532, *Muhtasarü’l-Düvel*, nşr. Salhani, Beyrut 1890, s. 435. Ebu’l-Ferec’in dışında Ahmed bin Mahmud da *Selçuknâme*’sinde konu hakkında bilgi verir fakat yazar muhtemelen bu bilgileri Ebu’l-Ferec’den almıştır. Çünkü tıpa tıp benzerlik arz etmektedir (bkz. *Selçuknâme II*, haz. E. Merçil, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1977, s. 152).

Bundan sonra İbn Bibi'nin verdiği bilgiye göre⁶⁵, 633/1235-1236 yılında Moğol Hanı Ögedey Han, Kazvinli Emir Şemseddin Ömer⁶⁶'i bir yarlık (mektup) ile Sultan Alâeddin Keykubad'a elçi göndermiştir⁶⁷. Uzun bir yolculuktan sonra Elçi Emir Şemseddin Ömer Kayseri'ye gelmiş, fakat buraya geldiğinde Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın Alâiye'de olduğunu öğrenmiştir. Bu arada Çaşnigir Mübarizeddin Çavlı sultana ulak gönderip Moğol elçisinin geldiğini bildirmiştir. Elçi Kazvinli Emir Şemseddin Ömer Kayseri'de ikamet edip sultanın gelmesini beklerken Çaşnigir Mübarizeddin Çavlı tarafından ağırlandırılmıştır. Sultan Alâeddin Keykubad Kayseri'ye dönünce hemen elçiyi huzuruna kabul etmiştir. Elçi Şemseddin Ömer huzura kabul edilince Moğol hanının yarlığını sultan Alâeddin Keykubad'a takdim etmiştir. 633/1235-36 Biçin (Maymun) ayında yazılan yarlığın muhtevası kısaca şöyledir: "*Adil Sultan I. Alâeddin Keykubad bilir ki; bizim hükümdarlıktaki ünümüzü cihan duymuştur. O tarafa gidip gelen yolcular senden hoşnutluk gösteriyorlar. Bunu duyuyor ve takdir ediyoruz. Bunun için de seni korumak ve kollamak istiyoruz. Böylece sen kendi ülkende gönül hoşluğu ile yaşayabilirsin. Ulu Tanrı bizi yüceltmiş ve yeryüzünü bizim soyumuza armağan etmiştir. Seni illiğimize (itaatimize) davet ediyoruz. Şimdi de kendi halimizi bildirelim: Bizim buyruğumuzu dinlemeyenlerin, bizden ayrılanların yurtlarını, çerilerimizle ele geçirir, onları öldürür, kadınları, çocuklarını tutsak eder, mal ve davalarını talan, mülklerini harap ederiz. Fakat, onlara erişen bu kötülük bizden değildir*".

Sultan I. Alâeddin Keykubad, mektubu okuyunca Şemseddin Ömer'i özel olarak görüşmek için bir odaya çağırttı. Daha sonra ikisi arasında ilgi çekici bir

⁶⁵ a.g.e., s. 453-456, Türkçe tr., s. 448-451.

⁶⁶ Emir Şemseddin, İran Azerbaycan'ındaki Kazvin şehrinin ileri gelenlerinden. Ticaretle meşgul olmuş ve daha önce Erzurum'a kadar gelmiş, burada zırhçılık sanatını öğrenmiştir. Bir süre sonra topladığı çeşitli mal ve kumaşlarla Erzurum'dan ayrılıp Türkistan'a gitmiştir. Ticaretle uğraştığı için Moğol Hanı'nın sarayına da gitmiştir. Saraya varınca Han ona nereden geldiğini sormuş o da Rum (Türkiye Selçuklu Devleti) diyarından diye cevap vermiştir. Han, Sultan Alâeddin Keykubad hükümdarlık yönünden nasıldır? diye sorunca Emir Şemseddin Ömer de "Moğol hanının beğeneceği derecededir, adaleti, aklı yüksek, ülkesi zengin ve tebası rahat etsin. Bu iş için seni ona elçi olarak gönderelim" demiştir. Moğol hanının bu sözlerinden sonra elçi Emir Şemseddin Ömer iki Moğol nökeri (muhafız) ve Sultan Alâeddin Keykubad'a verilmek üzere bir altın paize (Hanın imzasını taşıyan altın veya gümüş levha, Ş. Emin, *Ferheng-i Istılahat-ı Divan-i Devran-ı Moğol*, Tahran H./Ş. 1357, s. 78.) ile iki gümüş paize ve bir yarlık ile yola çıkmıştır (İbn Bibi, a.g.e., s. 452-454, Türkçe tr., s. 448-449).

⁶⁷ Muhtemelen bu olayla ilgili olarak *Anonim Selçuknâme*'de Alâeddin Keykubad dönemi olayları anlatılırken sultanın Moğollara karşı öyle bir savaş yaptığı ve 20.000 kişilik Moğollar'a hücum edip bozguna uğrattığı anlatılmaktadır. Ayrıca eserde "bu sebeple Moğollar'ın kalbine büyük bir korku düştü. Sonra bir "elçi" gönderdi. Onlardan haraç istedi. Moğollar'dan çok armağan geldi ve beğenildi" (s. 47, Türkçe tr., s. 21) denmektedir. Fakat, Alâeddin Keykubad'ın Moğollar'la yaptığı bir savaş yoktur. Belki de Celaleddin Harezmşah ile yapılan Yassıçemen savaşı kast ediliyordu.

konuşma geçti. Sultan "Tanrıya çok şükür ki sizin gibi değerli bir elçi bizim yanımıza geldi. Siz ki müslümansınız, soracağım şeylere dindarlık icabı doğru cevap veriniz" dedi. Bunun üzerine elçi, "Bildiyim her şeyi doğru söyleyeceğim" dedi. Sultan, "*Moğol Hanının illiğini kabul edersem bizim ülkemize göz diker mi?*" diye sordu. Elçi "*Allah etmesin, onun o kadar çok ülkesi var ki her yıl huzuruna bir çok elçiler gelip gider, ayrıca çok zengin hazineleri, toprakları var. Ona ufak bir armağan gönderip gizli saklı bir şey yapmazsanız size karşı iyi davranır*" dedi.

Sultan I. Alâeddin Keykubad, Elçi Emir Şemseddin'in sözlerinden sonra Moğol Hanı'nın teklifini kabul ederek hediyeler tertip edilmesini emretmiştir. Ancak 3 Şevval 634/31 Mayıs 1237 tarihinde ansızın vefat edince yerine geçen oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev mektuba: "*Babam sana kardeşim diye hitap ederdi; ben baba diye çağıracağım, babam gibi itaat yolunu tutacağım*" cümlelerini ilâve edip elçiyi uğurlamıştır. Elçilik heyeti Moğol Hanı'nın huzuruna varınca Sultan Alâeddin'in katında gördükleri itibar ve ikramlardan bahsetmişler. Sonra, tekliflerinin sultan tarafından kabul edildiğini, hediyeler hazırlattığını, ancak aniden vefat ettiğini, onun yerine oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in geçtiğini bildirdiler. Moğol Hanı, Sultan Alâeddin Keykubad'ın vefat ettiğini duyunca üç defa "*kıran*" (yazık), "*kıran*", "*kıran*" dedikten sonra II. Gıyaseddin'in davranışını da takdir etmiştir.

Moğol Hanı Ögedey'in gönderdiği elçilik heyeti geri dönerken Alâeddin Keykubad'ın hazırlattığı hediyeleri Moğol Hanı'na takdim etmek için, elçilik heyetine daha çok serhar-i Mısri diye tanınan Fahreddin eşlik etmiştir. Malatya'dan yola çıkan heyetin Horasan'a varınca bir İsmaili çetesi tarafından yolu kesilmiştir. Üç ay on gün orada esir kalmışlar ve bu haber Moğol hanına ulaşınca onları kurtarmak için Cormagon Noyan'ı görevlendirmiştir.

Aynı elçilik heyetiyle ilgili Münecimbaşı⁶⁸ şu bilgileri verir: 633/1235-1236 yılı içinde Sultan Alâeddin'e Abaka Han'ın elçisi geldi. Elçi "*Serverân*" diye tanınan Emir Şemseddin Ömer el-Kazvinî idi. Elçinin yanında Abakan'ın iki kölesi vardı. Sultan elçilere ikramda bulundu. İkramda çok bol davrandı. Elçiye "*Şayet Han'a itaat edersek mülkümüzü elimizden alır mı?*" dedi. Elçi "*Hayır*" deyince Han'a muteber olan hediyeler gönderdi.

634/1236-1237 yılına geldiğinde Osman Turan⁶⁹'ın İbnü'l-Füvati'nin nakl ettiğine göre: "*Amid muhasarasında Eyyûbiler ve Selçuklular arasında*

⁶⁸ a.g.e., s. 76-78.

⁶⁹ *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 384.

şiddetli savaşlar oluyor, çok insan ölüyordu. Eyyübiler'in müracaatı üzerine Halife Mustansır Billah (1226-1242), Ebu Muhammed Yusuf b. el-Cevzi'yi elçi olarak Amid'e gönderdi. Selçuklu kumandanı halifenin mektubunu gözüne ve başına koyarak okudu ve derhal muharebeyi durdurdu" denmektedir.

Yine 634 yılının Şevval /Mayıs 1237 ayında Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın Âmid seferine çıkmadan önce otağını kurduğu Kayseri'nin Meşhed Ova'sına muhtemelen sultanın Ramazan bayramını tebrik etmek için gelen bütün etraf ülkelerinin (Şam, Fars, Kirman, Yemen, Taif, Rus, Bulgar, Rum ve Frenk) elçileri de hazır bulunmuşlardır⁷⁰. Ancak Sultan Alâeddin Keykubad 3 Şevval 634/1 Haziran 1237 tarihinde verilen akşam yemeği ziyafetinde yediği kuş etinden zehirlenerek vefat etmiştir.

Kaynakların el verdiği ölçüde yapmış olduğumuz araştırmanın sonucunda, yaklaşık 18 yıllık saltanatı boyunca Sultan I. Alâeddin Keykubad döneminde Türkiye Selçuklu Devleti'ne birçok elçi gelişmişlerdir. Bazen dostane ilişkiler için, bazen iki taraf arasında yaşanan gerginlikleri gidermek için gönderilen elçiler incelendiğinde, merasimler ve az da olsa devlet bürokrasisinin yanı sıra I. Alâeddin Keykubad döneminin iç ve dış siyaseti hakkında da fikir sahibi olmaktadır. Meselâ, babası I. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanından beri özellikle ticarete verilen önem ve onun geliştirilmesi için yabancı tüccarlara tanınan imtiyazın devam ettiğinin en güzel göstergesi tahta çıkar çıkmaz Venedik Dukalığı'nın gönderdiği elçinin en iyi şekilde ağırlandmasının yanı sıra iki taraf arasında yeni bir anlaşmanın imzalanmasıdır. Genel olarak Türkiye Selçuklu Devleti'nin Abbasi hilafeti ile olan iyi ilişkilerin onun zamanında da devam ettiğini Halife en-Nâsir li-Dinillâhn gönderdiği iki elçilik heyetine verilen karşılıklardan da anlaşılmaktadır. Hakimiyeti sırasında onu en çok meşgul eden konulardan bir tanesi de Celâledin Harezmsâh ile olan münasebetlerdir. İki taraf arasında ilk önceleri gayet dostane şekilde başlayan elçi gelişmişleri iki taraf arasındaki artan gerginlik nedeniyle daha sonraları aynı samimiyet içinde gerçekleşmemiştir. Meselâ, iki taraf arasındaki ilk elçilik heyetlerini bizzat Sultan Alâeddin Keykubad ağırlarken elçiyle birlikte gezintilere dahi çıkmıştır. Fakat daha sonraları gerginlikler artmaya başlayınca Türkiye Selçuklularından Celâledin Harezmsâh'a elçi olarak giden Çaşnigir Şemseddin Altunaba, huzura çıkmadan önce yolda nikris hastalığı nedeniyle rahatsızlandığı bahanesiyle başını yere koymamak için mahâffede oturmuştur. Yine seferler ve muhasaralar esnasında gelip giden elçilik heyetleri de ayrı bir

⁷⁰ İbn Bibi, a.g.e., s. 460, Türkçe tr., s. 455.

önem arz etmektedir. Mesela Suğdak Seferi'ne çıkan Hüsameddin Çoban'ın huzuruna durumu anlamak için gelen elçinin yanlış ifadeler kullanması nedeniyle seferin neticesi Suğdaklılar için ağır olmuştur.

1220-1237 yılları arasında gelip giden elçilere baktığımızda genelde ileri gelen devlet görevlilerinden veya hanedanana mensup ya da hanedana yakın kişilerden seçilmiş kişiler olduklarını görmekteyiz. Elçilik münasebetlerinde dikkati çeken bir diğer husus ise yolculuk esnasında ki bir nevi elçilik masraflarının karşılanması için elçiyi ağırlayan tarafın hamamda yıkanması ve benzeri harcamalar için para ödemesidir. Bunun dışında elçi ve elçilik heyetinin huzura kabulü nasıl oluyorsa saraydan ayrılmasında izne bağlıydı. Ayrıca elçi ve elçilik heyetine hediyeler takdim etmek ve ikramlarda bulunmak da âdettendi. Ayrıca bir sefer sırasında ya da muhasara esnasında olsa bile elçi gelişmişlerinde muhakkak hediye takdimine dikkat edilmiştir. Ayrıca iki taraf arasındaki ilişkinin durumuna göre bazen elçiyi karşılamak için mihmandarların dışında saray erkânının, âlimlerinin, kadınların ve şehir eşrafının da karşılamaya çıktığını görmekteyiz. Hatta halifenin elçi olarak gönderdiği Muhyiddin İbnü'l-Cevzi'yi Sultan I. Alâeddin Keykubad bizzat karşılamaya çıkmıştır.

TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİNİN GÖNDERDİĞİ ELÇİLER

Yılı	Kime Gittiği	Nedeni	Elçinin Adı	Hediyeler
617/1220-1221	Melik Eşref'e gönderildi	Türkiye Selçuklu-Eyyübi ilişkilerini düzeltmek ve saltanatını duyurmak için.	-	-
618/1221-1222	Alara Kalesi sahibine.	Kalenin teslimi için.	-	-
622/1225	Celâleddin Ha-rezşah'a.	Karşılıklı dost-luk temenni-lerini içeren mektubun Ce-lâleddin Ha-rezşah'a ile-tilmesi için.	Sipehsalar Sa-lâhaddîn.	Celâleddin Ha-rezşah'a i-letilmek onbin dinar, otuz bin dirhem, Kıp-çak, Rus ve Rumlar'an o-luşan on köle, on cariye, on igdiş at ile beş katır ve hil'-atlar.
624/1226-1227	Eyyüblilere Eyyübi Melik-lerinden el-Mücahid'e. Eyyübi Melik-lerinden el-Mücahid'e. Celâleddin Ha-rezşah'a (?).	Melik Adil'in kızı Gaziye Hatun'u is-temek için. Melik Muaz-zam ile Melik Mücahid ara-sındaki prob-lemi çözmek için.	Çağnigir Şem-seddin Altun-aba. Erzincan Kadı-sı Kemâleddin Kamyar. Mihmandar Necmeddin. Kutluğ Subaşı Şemseddin/Şemse-din Altun-aba (?).	- - -
625/1227-1228	Erzincan Men-gücek Beyi A-lâeddin Davud Şah'a.	Haps ettiği e-mirlerin salın-ması ve el ko-nulan malları-nın iadesi için.	-	-
626/1228-1229	Celâleddin Ha-rezşah'a.	lade-i ziyaret.	Çağnigir Şems-eddin Altunaba.	İk yüz Bühtî deveye yük-letilmiş hazine, matbah ve şa-rap takımları, çadır ievâzını, 100 katır yükü altın

	Celâleddin Ha-rezşah'a.	Daha önce gönderilen Çağnigir Şemseddin Altunaba'nın geri dönüşünün neden gecik-tiğinin anla-şılması.	Erzincan Ka-dısı Kemâleddin Kamyar b. İshak.	para, özel hilatler ve altın işlemeli hediyeler. Otuz katır yükü atlas, hitai, kunduz ve samurlarla birlikte otuz nefer gullâm, yüz at, elli katır.
627/1229-1230	Eyyüblilere	Eyyübi Meliki el-Kâmil ve kardeşleri ile Celâleddin Ha-rezşah'a kar-şı ittifak oluş-turmak için.	Kemâleddin Kamyar.	-
630/1232-1233 (?)	Moğol Ha-nı'n'a.	Moğol Hanı'na vergi vermek ve tâbi ola-cağını bil-dirmek için.	-	-

TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİNE GELEN ELÇİLER

Yılı	Kimden Gel-diği	Nedeni	Elçinin adı	Hediyeler
617/1220-1221	Venedik Du-ka'lığ'ından. Halif Nasır Lidinillah'dan.	Ticaret ant-laşmalarını ye-nilemek için. Saltanatını onaylamak için.	Jacobus Tco-pulu. Şeyhü'l-İslâm Şinabeddin Ö-mer bin Mu-hammed el-Sühreverdî.	Saltanat men-şuru ve sul-tanlık ilameti olan kılıç, yü-zük. Giderken ise kendisine Hristiyan ve Ermeni Tek-furları haraç-larından yüz-bin dirhem gümüş ile beş bin sultanî dinar, Arap ve İgdiş atlar, Rum köleler (gulam), elbise dolu sandıklar verilmiştir.
618/1221-1222	Kalanoros/Gal-anoros Sahibi Kir Fard'dan.	Barış teklifi için.	-	-
619/1221-1222	Halife Nasır Lidinillah'dan.	Moğollara kar-şı yardım iste-mek için.	Muhyiddin İbnü'l-Cevzî.	Altın işlemeli takımı ile birlikte bir adet binek atı ve çeşitli hil'atler. Giderken ise kendisine, el-çiye elli bin sultanî dinar, yüz takım kıymetli elbise beş rahvan katır, on at, beş Rumlî gulâm hediye edil-miştir. Ayrıca elçi ile gelen misafirlere dağıtılmak ü-zere yirmi bin akçe verilmiş-tir.
622/1225	Ermeni Kra-lı'ndan. Suğdaklılar'dan.	Çinçin Kalesi muharasasının kaldırılması için. Seferin nede-ninin öğren-mek ve barış teklif etmek için.	-	-

	Rus Knez-liğ'in'den. Celâleddin Ha-rezmsah'dan.	İtaatlerini bil-dirmek için. Celâleddin Ha-rezmsah ve Türkiye Sel-çukluları ara-sından dostluk ve birlik kurul-ması.	-	Birçok at, Rus ketenlerinden, kürklerinden, Bodahşan mü-cevherlerinden ve yirmi bin al-tın hediye gön-derilmiştir. Giderken ise elçiye, at, katır, gulâm ile ha-mam parası o-larak iki bin dinar hediye e-dilmiştir.
623/1226	Eyyübi Meliki el-Eşref'den. Eyyübi Meliki el-Eşref'den.	Hısn-ı Keyfa sahibi Melik Mesud'a karşı birleşerek sefer düzenlemek için. Hısn-ı Keyfa sahibi Melik Mesud üzerine düzenlenecek seferden vaz-geçilmesi için.	-	-
624/1226-1227	Eyyübi Meliki el-Eşref'den. Eyyübi Meliki el-Muazzam'dan. Halep Ata-beyin'den.	-	el-Zeki bin el-Acemî. Kerimeddin el-Halafî. İbnü'l-Ebi Heyca el-Du-kayik.	-
625/1227-1228	Kogonya (Şeb-inkarahisar) Sahibi Muzaf-fereddin Mu-hammed'den. Erzurum Sa-hibi Cihanşah'dan. Hilafet maka-mından. Azerbaycan'dan.	İtaatini bildirmek için. İtaatini bildir-mek için. Fetihleri kutla-mak için. " " "	-	Kıymetli he-diyeler. Çok miktarda hediye ve ar-mağanlar. " " "

	Şam'dan.	" " "	-	" " "
	Mısır'dan.	" " "	-	" " "
626/1228-1229	Venedik Duka- lıgı'n'dan.	-	Filippo Giuli-ano.	-
	Celâleddin Ha- rezmşah'dan.	Emir-i şikar Sefyeddin Ta-rab ve Harez-mi Fakih Rük-neddin ve Ce-lâleddin Fer-ruh.	Çaşnigir Şems- eddin Altunaba ve Erzincan Kadısı Kemâ-leddin Kamyar b. İshak'ın zi- yaretine iade.	-
627/1229-1230	Halife'den.	Yassıçemen zaferini kut-lamak için.	-	-
	Eyyübî Meliki el- Eşref'den.	" " "	"	"
	Hisn-i Keyfa Artuklu Hü- kümdarı Mev- dud'dan.	" " "	"	"
629/1231-1232	Gürcü Kra-ıçesi Rosu-dan'dan.	Bariş talebin-de bulunmak ve kızını Er-zincan Meliki II. Giyaseddin Keyhüsrev ile ev- lendirme teklifi.	-	-
633/1235-1236	Moğol Hanı Ogedey Han.	Ogedey Han'ın mektubunu A- lâeddin Key- kubad'a ilet-mek için.	Kazvinli Emir Şemseddin Ö-mer.	Bir altın paize ile iki gümüş paize.
634/1237	Halife Mus-tansir Billah'dan.	Amid muha-sarası sirasında Eyyübiler ve Selçuklular a- rasında mey-dana gelen şiddetli çarpiş-maların dur-durulması.	Ebu Muham-med Yusuf bin el- Cevzi.	-
	Şam'dan.	Ramazan Bay- ramı tebriki için.	-	-
	Fars'dan.	" " "	"	-

	Kirman'dan.	" " "	"	"
	Yemen'den.	" " "	"	"
	Taif'den.	" " "	"	"
	Rus diya-rından.	" " "	"	"
	Bulgar diya- rından.	" " "	"	"
	Rum diyarın-dan.	" " "	"	"
	Frenk diya-rından.	" " "	"	"
		" " "	"	"
		" " "	"	"

ABSTRACT

One of the most important aspects of recognition one nation bay other nations is certainly the legation relations. In this study we are going to try to present in chronological order the reasons of visitations to the Turk Seljuk Nation, the welcome ceremonies and the gifts presented to each other.

As a result of the preformed researches on available sources, there were many visitations to the Turk Seljuk Nation during the approximately 18 year reign of Sultan Alâeddîn Keykubad I.

When we look at the legates who paid a visit during 1220-1237, we see that they were chosen between notables or members or relative dynasties. In the legation relations another noticeable aspect is that the host paid for the hammam charge and other expenses of the delegation. Besides it was the tradition to present gifts to the legate and the delegation. In addition, it was considered to present gifts to delegate even if in war or in siege. Sometimes, not only mihmandars (hosts) but also high officials, scholars, kadi (Moslem judge) and notables were present at the welcome ceremony of the delegation.